

Being a consistent pattern of a criminal act and its most common essential connecting component, cover-up is connected with the secret nature of a crime as interaction of objective (natural) and subjective factors at all stages of committing, detection, investigation and prosecution of criminal offense in order to evade criminal liability.

At the content level conceal the crime is defined as an action (their complex system activity), omission aimed at concealing the circumstances of the crime to evade criminal liability.

Keywords: *criminal activity, forensic science, crimes concealment, methods of crimes concealment, investigation.*

Надійшла до редакції 18.09.2014

Фомічов К. С.

кандидат юридичних наук

(Кіровоградський інститут державного

та муніципального управління

Класичного приватного університету)

УДК 343.74

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ВІД РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Досліджено питання захисту права власності від рейдерських захоплень. Проаналізовано причини поширення рейдерства в Україні та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: *рейдерство, право власності, протиправний перерозподіл власності, протиправне відчуження власності, недружнє поглинання.*

Постановка проблеми. Забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки України є одним із основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері.

У Стратегії національної безпеки України серед викликів та загроз, які негативно впливають на стан економічної безпеки України, відзначено неефективність захисту права власності, відсутність умов для формування необхідного інвестиційного потенціалу в національній економіці, зокрема розвинених фінансового та фондового ринків, несприятливий макроекономічний і політико-правовий клімат для залучення іноземних інвестицій та розвитку внутрішнього інвестиційного процесу [1].

Неспроможність захисту права власності в Україні призвела до поширення нових схем її перерозподілу та протиправного заволодіння майном, відомих під загальною назвою “рейдерство”. Дане явище набуло ознак системності та загрожує не лише розвитку української економіки, а й безпеці країни в цілому.

Незважаючи на тривалі інституційні зусилля щодо мінімізації в Україні випадків рейдерства і захоплення суб’єктів господарювання, дане явище за-

лишається однією з найбільш актуальних і суперечливих українських економіко-правових проблем. Наслідки рейдерських атак відбиваються на темпах економічного розвитку країни, на рівні її економічної безпеки та інвестиційному іміджі. Рейдерство компрометує економічну політику держави, підриває престиж України на міжнародній арені [2].

В умовах фінансово-економічної кризи відбулася активізація та трансформація рейдерства як неформального інституту переділу власності. Світова фінансова криза 2008-2009 років призвела до модифікації цілей, які переслідують рейдери при захопленні суб'єкта господарювання. Так, крім традиційної для рейдерської атаки мети – заволодіти компанією або дістати можливість управління її активами, останнім часом набули поширення такі цілі рейдерства, що спрямовані на видалення конкурента з ринку або зниження активності його діяльності, нейтралізацію його участі в конкурсі або великому інвестиційному проекті, бажання вплинути на прийняття потрібного господарського рішення тощо [2]. Тому вивчення природи даного феномена залишається актуальним теоретичним і прикладним завданням. Проблема захисту права власності від рейдерства сьогодні є однією з найбільш гострих у поточній юридичній практиці.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Мета. Дослідженням питання рейдерства займалися багато вчених, зокрема С. М. Анісімов, Т. Бабич, О. М. Бандурка, М. В. Бондаренко, М. Грошенков, Є. Дмитрієва, В. О. Мандибура, В. Стадник, Д. В. Беловецький, А. А. Богатиков, А. Й. Гуров та ін. Але вивчення робіт вчених свідчить про недостатнє дослідження питання захисту права власності від недружніх поглинань (рейдерства) в Україні.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками в Україні, на відміну від країн з розвинутою економікою, де об'єднання підприємств здійснюється цивілізовано і в межах національного законодавства, ці процеси в більшості випадків відбуваються з використанням протизаконних і неетичних методів, супроводжуються порушенням прав і законних інтересів акціонерів. У зарубіжних країнах об'єднання компаній часто розглядається як позитивний процес, що має на меті зниження витрат на менеджмент та спрямований на підвищення конкурентоспроможності. В Україні ж рейдерство – це подальший перепродаж активів підприємств, спрямований, у першу чергу, на власне збагачення рейдерів. Фактично відбувається корупційний перерозподіл власності, а не процес економічної оптимізації.

Крім цього, рейдерство суттєво підриває економічну безпеку держави, негативно впливає на міжнародний імідж країни, що, звичайно, знижує її інвестиційну привабливість.

Згідно з Міжнародним індексом прав власності (International Property Rights Index) за 2013 рік, Україна посіла 86 позицію із 97 країн, опинившись поряд із Парагваєм і Республікою Чад [4], що свідчить про надзвичайно високий ступінь незахищеності прав власників у державі. За десятибальною шкалою показники України щодо визначення Індексу прав власності є таки-

ми: захист прав фізичної власності – 3,6 (показник погіршився порівняно з 2012 р.); правове та політичне середовище – 3,4 (найгірший показник рейтингу України); захист прав інтелектуальної власності – 4,2 (покращився порівняно з 2012 р.).

За останні три роки простежується тенденція до зниження кількості виявлених злочинів за фактами рейдерських проявів. Так, у 2013 р. зареєстровано 59 фактів, пов'язаних з порушенням прав законних власників і силовим захопленням підприємств. Зареєстровано 40 кримінальних правопорушень, за якими порушено 12 кримінальних проваджень [5].

Аналіз юридичної літератури свідчить про відсутність сталого визначення поняття «рейдерство». Спроба з'ясувати етимологію цього слова за допомогою енциклопедичних видань приводить лише до морського та військового значення слова «рейд», а також інших похідних від нього слів.

Автори економічного словника розглядають «рейд» як операцію (спробу) з придбання великого пакету акцій певної компанії з метою її поглинання [6, с. 885]. Виділяють і «поглинання вороже» як спробу оволодіти контролем над компанією скуповуванням її акцій на ринку (тобто проти волі керівництва або провідних акціонерів) [6, с. 694].

Ворожим, або недружнім, поглинанням, на думку О. А. Макарової, є процес масового скуповування акцій, який проходить досить часто незаконними способами. Однак, як зауважує науковець, недружнє поглинання, яке здійснюється з використанням методів не тільки незаконних, але і досить часто кримінально караних, є не поглинанням, а захопленням. Поглинання ж, як засіб встановлення контролю над бізнесом, відбувається виключно у рамках закону [7].

Як діяльність із захоплення бізнесу розглядає рейдерську діяльність М. Лопашенко. Він визначає рейдерство як ретельно сплановану систему діяльності, спрямовану на отримання чужої компанії, яка здійснює підприємницьку або інші види економічної діяльності. При цьому рейдерство, як правило, є сполученням незаконних, напівзаконних (не прописаних у законі, іншими словами – протиправних, але законодавчо не заборонених) та законних способів придбання привабливого, але чужого бізнесу [3].

Вітчизняні науковці теж вказують на напівкримінальний характер рейдерства, основною ознакою якого є порушення закону, застосування тих чи інших шахрайських методів [8, с. 10]. На їхню думку, рейдерство – незаконне захоплення підприємств без згоди їх акціонерів, метою якого є отримання контролю над ліквідними активами підприємства за максимально низькою ціною, як правило, для їх подальшого продажу. Силові дії застосовуються як доповнення і забезпечення юридичних заходів, що дають рейдерам можливість забезпечення влади. При цьому корпоративний конфлікт у рейдерських схемах є тільки приводом для захоплення підприємства [3].

За 2013 рік в Україні зареєстровано 22 факти, пов'язані з порушенням прав законних власників і силовим захопленням підприємств. При цьому порушено три кримінальні провадження за ст. 364 КК України [5].

Аналіз результатів розслідування кримінальних проваджень даної категорії дає підстави для висновку, що основними причинами, які зумовлюють поширення рейдерства в Україні, є:

1) невідокремленість бізнесу від політики;

2) недосконалість судової влади та корумпованість органів виконавчої влади. Саме це стає головною умовою для підкріплення рейдерських дій постановами та рішеннями судів, які реалізуються за допомогою органів виконавчої влади та забезпечують підтримку правоохоронних органів;

3) чинником розвитку рейдерства є і певна слабкість нашої правової системи. Так, якщо у більшості європейських країн прийнято спеціалізовані закони проти рейдерства, то у вітчизняному законодавстві відсутній навіть термін «рейдерство» [9];

4) суттєво впливає на розвиток даного явища правовий нігілізм, що сформувався у суспільстві, недостатнє висвітлення у ЗМІ проблем, пов'язаних із рейдерством, відсутність активної позиції громадянського суспільства щодо протидії йому [5].

У свою чергу, можна виділити чотири основні способи захоплення підприємств [5]:

1) через акціонерний капітал. Рейдери скуповують 10-15% акцій, а цього зазвичай достатньо, аби ініціювати збори власників і ухвалити потрібне рішення, наприклад щодо зміни керівництва.

Типовим є приклад корпоративного конфлікту, що виник навколо публічного акціонерного товариства «Універмаг «Україна». Він був пов'язаний з низкою неправомірних дій представників колишнього менеджменту універмагу та інших осіб і мав на меті відсторонення від контролю за ситуацією на підприємстві міжнародного акціонера, якому належить 92,7% статутного капіталу товариства. Відбувалися маніпуляції з організацією засідань наглядової ради та загальних зборів акціонерів, що давало можливість особам, які мали значно меншу частку в статутному капіталі, вчиняти дії, що суперечили інтересам інших акціонерів;

2) через наймане керівництво, коли менеджмент може просто «виводити» активи на підконтрольні рейдеру структури або брати кредити під заставу власності під завищені відсотки.

Ситуація, що склалася навколо ПАТ «Готельно-туристичний комплекс «Інтурист-Закарпаття» є яскравим прикладом такого способу захоплення. Прокуратурою Закарпатської області порушено і розслідуються кримінальні провадження за ознаками вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності при переоформленні складу органів управління комплексу. Правопорушення полягає в тому, що голові правління було пред'явлено сфальсифікований протокол загальних зборів акціонерів, згідно з яким призначено новий склад правління, а також протокол наглядової ради у складі, суттєво відмінному від обраного на загальних зборах. Крім того, було змінено охорону готельного комплексу та встановлено контроль за установчими документами і печаткою підприємства;

3) через кредиторську заборгованість. Так, якщо у підприємства є кілька дрібних заборгованостей, рейдер скуповує їх і пред'являє до одноразової оплати.

Тут є показовим такий приклад – ситуація, що склалася навколо ДП НАЕК «Енергоатом». У період з 2002 року і дотепер на території України, Республіки Молдова та деяких країн Європейського Союзу компанією «Remington Worldwide Limited» (Гібралтар) і компаніями, яким вона передала право на здійснення вимог проти України та ДП «НАЕК «Енергоатом», були ініційовані численні судові процеси. Головна мета полягала в заволодінні активами ДП «НАЕК «Енергоатом» та інших енергетичних компаній і банків України. Прикрим є те, що зазначені незаконні схеми заволодіння коштами та майном були «узаконені» рішеннями судів Республіки Молдова, відповідно до яких визнано борг ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Дніпрообленерго», ПАТ «Одесаобленерго», ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання», «Миколаївобленерго» на суму понад 350 млн. грн.;

4) через незаконну приватизацію: умови для такого рейдерства створюються в той момент, коли підприємство приватизується незаконним шляхом.

Прикладом є ситуація, що склалася навколо сільськогосподарського ТОВ «Бучанський». Під час оформлення земельпорядної документації ТОВ «ВВ-Брік Траст» на земельні ділянки розміром 18,4370 га було порушено вимоги Земельного кодексу України та Постанови КМУ від 26 травня 2004 р. № 677, якою затверджено Порядок розробки проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок. Зокрема, проекти землеустрою з органами містобудування та архітектури не погоджувались та головою сільської ради не підписувались. Крім цього, на більшості земельних ділянок, переоформлених та переданих до ТОВ «ВВ-Брік Траст», розташовано нерухоме майно колишнього КСП, право власності на яке зареєстроване в Києво-Святошинському БТІ за рядом фізичних та юридичних осіб. При цьому більшість власників об'єктів нерухомості мають чинні рішення сесій сільської ради про надання дозволів на розробку проектів землеустрою щодо відведення їм в оренду ділянок.

Більше всього рейдерських атак було здійснено у передкризові 2007-2008 роки. У цей період зареєстровано сотні протиправних захоплень підприємств, підставою для яких стали ухвали і рішення судових інстанцій. З цієї кількості 11 підприємств мали стратегічне значення для економіки та безпеки держави. Зокрема, йдеться про ВАТ «Турбоатом» (м. Харків), ВАТ «Запоріжжяобленерго», Державну акціонерну холдингову компанію «Чорноморський суднобудівний завод» [10].

У той же час правоохоронними органами фіксуються непоодинокі факти фінансування протиправних захоплень вітчизняних підприємств за участю іноземного капіталу.

Практика розслідування фактів рейдерства показує, що майже в усіх випадках допомогу рейдерам надають чиновники органів державної влади та місцевого самоврядування. У багатьох кримінальних провадженнях ухвалюються неправосудні судові рішення, в яких право власності на захоплене

майно визнається за рейдерами. Нерідко працівники правоохоронних органів, керуючись рішеннями судів, фактично теж сприяють «загарбникам», вилучаючи носії інформації з реєстрами акціонерів, до яких потім вносяться зміни, а також розпочинають на замовлення рейдерів кримінальні провадження. Не гребують участю в рейдерських захопленнях і представники виборних органів. Вони ініціюють депутатські запити, спотворюють зміст висвітлення подій для ЗМІ, виконують інші замовлення рейдерів [5].

На жаль, сьогодні у законодавстві існує двозначність. Наприклад, Податковий кодекс Україні надає можливість без проблем створити на будь-якому підприємстві умови, які в подальшому сприятимуть, як мінімум, у короткий термін відмиванню оборотних коштів. Це, зокрема, і зумовлює тінізацію діяльності бізнесу, не сприяє прозорості його ведення. Підприємці через низку прогалин у здійсненні податкової політики вимушені ховатися від фіскальних служб, розуміючи їх широкі повноваження. Це створює підґрунтя для того, що найчастіше постраждалими від рейдерства стають ті, хто веде свій бізнес із порушеннями, внаслідок чого боїться звертатися до правоохоронних органів. Отже, прозорість та ефективність діяльності суб'єктів господарювання можуть зробити підприємство фактично невразливим для рейдерів [5].

На думку ж науковців, доцільним є введення кримінальної відповідальності лише за організацію рейдерства (рейдерського нападу), що сприятиме попередженню протиправних зазіхань на власність.

Щодо деяких окремих деталей протидії рейдерству, то, на думку юристів, кращий спосіб захистити себе від рейдерства – приділяти більше уваги юридичному супроводу всіх корпоративних процедур на підприємстві. Багато рейдерських атак починається через непорозуміння між акціонерами, а тому при створенні підприємства вкрай важливо чітко виписати структуру правління, взаємини власників майбутнього бізнесу, а також способи і механізми ухвалення рішень щодо управління активами.

Висновки. Наведене свідчить, що боротьба з рейдерством в Україні ведеться ще недостатньо активно, тому, на наш погляд, слід сконцентрувати її на таких основних напрямках:

1) вжиття організаційно-правових заходів щодо подолання рейдерства через посилення протидії корупції. Зокрема, необхідно розробити комплексну державну програму боротьби з рейдерством, підвищити ефективність прокурорського нагляду за додержанням законності на ринку злиття та поглинання підприємств, забезпечити координацію дій правоохоронних і контролюючих органів, а також органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

2) вдосконалення законодавства, врегулювання відносин, пов'язаних із розглядом корпоративних спорів, посилення кримінальної відповідальності за організацію рейдерства;

3) цілеспрямоване формування у суспільстві негативного ставлення та засудження будь-яких спроб протиправного захоплення суб'єктів підприємницької діяльності, активне залучення до цього правоохоронних і контролюючих органів та громадських організацій. Адже саме громадянське суспільс-

тво є індикатором ефективності дій уряду щодо протидії незаконній діяльності зловмисників.

Бібліографічні посилання

1. Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.2007 № 105/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>.
2. Куценко Д. М., Зачосова Н. В. Правові механізми протидії рейдерству як сучасній загрозі економічній безпеці вітчизняних суб'єктів господарювання / Д. М. Куценко, Н. В. Зачосова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://asconf.com/rus/archive_view/213.
3. Камлик М. І. Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії / Камлик М. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.pdf.
4. Захист прав власності: Україна в міжнародних рейтингах / Центр комерційного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://commerciallaw.com.ua/attachments/article/181.pdf>.
5. Юрченко О. М. Рейдерство в Україні / Юрченко О. М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_68.pdf.
6. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 5-е изд., доп. и перераб. – М. : Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
7. Макарова О. А. Порядок приобретения контроля в акционерных обществах: некоторые проблемы // Закон. – 2007. – № 3. – С. 170-177.
8. Корпоративні конфлікти: кримінальні способи та методи встановлення контролю над підприємством : метод. рекомендації / Ущатовський В. Ф., Сахарова О. Б., Лопатін С. І. та ін. – К. : ДНДІ МВС України, 2007. – 63 с.
9. Рейдерство: причины, классификация, защита [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/3/21/59788.htm>.
10. Кочевники против земледельцев // Экономика и финансы. – 2011. – № 21 (35) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.expert.ua/articles/9/0/8933/>.

Фомичев К. С. Некоторые аспекты защиты прав собственности от рейдерства в Украине. Исследован вопрос защиты права собственности от рейдерских захватов. Проанализированы причины распространения рейдерства в Украине и предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: рейдерство, право собственности, противоправное перераспределение собственности, противоправное отчуждение собственности, недружеское поглощение.

Fomichov K. S. Some aspects of protection of property rights from raiding in Ukraine. The article studies the issue of property rights protection from hostile takeover. Reasons distribution raiding in Ukraine and the ways to overcome them. Failure to protect property rights in Ukraine led to the spread of new schemes of redistribution and unlawful taking of property, known under the name "raid". This phenomenon has become systemic signs and threatens not only the Ukrainian economy, but also the security of the country.

As the financial and economic crisis there was activation and transformation raiding as informal institutions redistribution of property. The global financial crisis of 2008-2009 led to the modification of the objectives pursued by raiders the capture of the entity.

The main areas of combating corporate fraud in Ukraine 1. Undertake organizational and legal measures to counter raiding by strengthening anti-corruption.

In particular, it is necessary to develop a comprehensive national program to combat

raiding, improve supervision of the observance of legality in the market of mergers and acquisitions, to ensure coordination of law enforcement and regulatory authorities and executive authorities and local governments.

Improvement of legislation, regulation of relations related to corporate disputes, strengthening the criminal responsibility for organizing raiding.

Targeted formation of negative attitudes in society and condemnation of any attempt to capture illegal businesses, active involvement of law enforcement and regulatory agencies and NGOs. After all, civil society is an indicator of the effectiveness of government action to combat illegal activities intruders.

On some individual parts counter raiding, then, according to lawyers, the best way to protect yourself from raiding - to focus more on legal support of corporate procedures at the facility. Many raiding starts due to a misunderstanding between the shareholders, and therefore in the creation of enterprises is essential spelled out the structure of government relations future business owners, as well as ways and mechanisms of decision-making asset management.

Keywords: *corporate raiding, right of ownership, illegal redistribution of property, illegal alienation of property, unfriendly absorption.*

Надійшла до редакції 02.09.2014

Chaplyns'ka Yu. A.
candidate of legal sciences
(the Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs)

УДК 343.98

SIMULTANEOUS INTERROGATION OF TWO EARLIER INTERROGATED PERSONS: ORGANIZATIONAL ASPECT

Чаплинська Ю. А. Одночасний допит двох раніше допитаних осіб: організаційний аспект. Досліджено актуальні проблемні питання організаційного забезпечення проведення одночасного допиту двох раніше допитаних осіб. Розглянуто організаційно-підготовчі заходи до проведення одночасного допиту за участю підозрюваних і обвинувачених.

Ключові слова: *організація, організаційне забезпечення, слідчі дії, одночасний допит.*

Statement of the problem. Simultaneous interrogation of two early interrogated persons («confrontation») is the most common and effective investigative action, which gathers information about the criminal offence and the criminal activities of certain persons. This is due to the high informative features simultaneous interrogation and reliability, ease and speed of obtaining results.

At the same time, the simultaneous interrogation is one of the most difficult investigatory actions. On the one hand, the complexity of the investigations is that the investigator does not possess by the time investigations exhaustive data about the personality of the offender and a certain amount of evidence that can be used during its implementation. On the other hand, suspected (accused) are not always interested in a full and comprehensive disclosure and investigation of criminal